Wybrane czynniki finansowe w funkcjonowaniu przedsiębiorstw w środkowowschodniej Polsce

<https://doi.org/10.33141/po.2005.05.09>

Przegląd Organizacji, Nr 5 (784), 2005, ss. 31-34

www.przegladorganizacji.pl

Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa (TNOiK)

Kazimierz Łęczycki

Wprowadzenie

Podstawowym warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej jest posiadanie przez przedsiębiorstwo określonych zasobów rzeczowych. Niezbędne jest także określenie sposobów ich pozyskiwania, które wymagają finansowania przy użyciu kapitału własnego lub obcego. Kiedy wytworzone produkty znajdują nabywców oraz uzyskane ceny pokryją poniesione koszty i zagwarantują wynagrodzenie za wykorzystane kapitały, możemy wówczas mówić o zwrocie udostępnionych kapitałów. W przedsiębiorstwie przez cały czas zachodzą zdarzenia, zjawiska i procesy gospodarcze związane ze środkami pieniężnymi. Składają się one na określenie finansów przedsiębiorstwa, pod którym to pojęciem należy rozumieć „całokształt działań związany z pozyskiwaniem środków pieniężnych z dostępnych źródeł i wykorzystaniem ich dla dotychczas prowadzonej działalności lub rozwoju przedsiębiorstwa”¹⁾.

Metodyczne aspekty opracowania

Celem przeprowadzonych badań była próba oceny znaczenia wybranych czynników finansowych w przedsiębiorstwach pogrupowanych ze względu na położenie (wieś, miasto), dotychczasowy okres funkcjonowania (firmy utworzone do

1992 r. oraz powstałe od 1993 r.), jak również rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej (produkcja, handel, usługi).

Została ona przeprowadzona przy wykorzystaniu 5-stopniowej skali oceny (tab. 1).

W szczegółowych badaniach uwzględniono 3 elementy sklasyfikowane jako czynniki finansowe, tj. ● zasoby kapitałowe, ● płynność finansową, ● rentowność prowadzenia działalności gospodarczej.

Badania zostały przeprowadzone na grupie 54 przedsiębiorstw. Po szczegółowej analizie uzyskanego materiału badawczego oraz przeprowadzeniu weryfikacji do ostatecznych obliczeń zostało zakwalifikowanych 47 firm, które zostały podzielone na mniejsze zbiorowości (w skrajnych przypadkach ich liczba wynosiła 10)²⁾.

Zasoby kapitałowe

Zasoby kapitałowe przedsiębiorstwa oraz zachodzące między nimi relacje określają ich możliwości wytwórcze lub przerobowe. Wywierają także wpływ na poziom wyników finansowych oraz są miernikiem pozycji ekonomicznej danej firmy, a poziom uzyskiwanych dochodów lub zysków w zasadniczy sposób określają możliwości rozwojowe przedsiębiorstwa. Zachodzące zmiany w zasobach kapitałowych mogą stanowić dobry wskaźnik oceny ich

Tab. 1. Charakterystyka elementów skali oceny wybranych czynników finansowych przedsiębiorstwa

Elementy skali oceny	Charakterystyka
Zasadnicza siła	Ocena na tym poziomie oznacza zdolność wywierania głównego, najważniejszego wpływu na określone zjawiska gospodarcze. Jest to zdolność do najważniejszego oddziaływania i wywołania znaczących skutków.
Mało istotna siła	Tę skalę oceny traktujemy jako pośrednią wartość między zasadniczą siłą a czynnikiem neutralnym.
Czynnik neutralny	Oznacza obojętność, niezależność, niezaangażowanie, bezstronność. Neutralny charakter mają czynniki nie skłaniające się w żadną stronę, ich działanie ma charakter pośredni między czymś a czymś.
Mało istotna słabość	Tak jak w przypadku mało istotnej siły jest to wartość pośrednia między czynnikiem neutralnym a istotną słabością.
Główna słabość	Podstawowa, najważniejsza wada, słaba strona funkcjonowania danej organizacji.

Źródło: opracowano na podstawie: *Słownik Języka Polskiego*, t. I-III, PWN, Warszawa. 1980; *Słownik Wyrazów Obcych*, PWN, Warszawa 1999.

Tab. 2. Zasoby kapitałowe

Grupy firm	Elementy skali oceny										Razem liczba odpowiedzi	Ogółem liczba odpowiedzi
	Zasadnicza siła		Mało istotna siła		Czynnik neutralny		Mało istotna słabość		Główna słabość			
	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%		
Wieś	2	11,1	2	11,1	1	5,5	2	22,3	9	50,0	18	47
Miasto	0	0,0	9	31,0	2	6,9	6	20,7	12	41,4	29	
Utworzone do 1992 r.	1	4,5	5	22,7	1	4,5	3	13,5	12	63,8	22	47
Utworzone od 1993 r.	1	4,0	7	28,0	2	8,0	6	24,0	9	36,0	25	
Produkcyjne	1	5,4	7	36,8	1	5,4	4	21,1	6	31,3	19	46
Handlowe	1	8,4	3	25,0	2	16,6	3	25,0	3	25,0	12	
Usługowe	1	6,7	0	0,0	1	6,7	3	20,0	11	66,6	15	

Źródło: badania własne.

sytuacji ekonomicznej. Inwestycje w budynki, maszyny i urządzenia dowodzą chęci dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa.

Dla 22,2% firm położonych na obszarach wiejskich i 31,0% prowadzących działalność gospodarczą w mieście zasoby kapitałowe w opinii badanych respondentów (byli to właściciele lub kierownicy badanych przedsiębiorstw) stanowiły mocny aspekt ich działalności gospodarczej.

W przypadku podziału firm ze względu na dotychczasowy okres funkcjonowania (utworzone do 1992 r. oraz utworzone od 1993 r.) odpowiednio w 27,2% i 32,0% badanych podmiotów zasoby kapitałowe zostały uznane za ich mocną stronę. W przypadku podziału według rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej charakterystyczna jest względnie wysoka liczba wskazań na zasoby kapitałowe w przedsiębiorstwach produkcyjnych (42,2%), natomiast niewielka w firmach usługowych (6,7%). Reasumując powyższe rozważania należy także wyraźnie podkreślić (tab. 2) małą liczbę odpowiedzi, określających zasoby kapitałowe badanych firm jako ich zasadniczą siłę.

Następstwem niskich ocen zasobów kapitałowych badanych przedsiębiorstw jest duża liczba wskazań, które określają je jako słabą stronę ich sytuacji. Szczególnie niskie oceny zasobów kapitałowych były w przypadku przedsiębiorstw prowadzących działalność na obszarach wiejskich (72,3% wskazań), firm utworzonych do 1992 r. (77,3%) oraz firm prowadzących działalność usługową (86,6%). Wśród tych ostatnich ocen zwraca również uwagę fakt, że w podanych danych liczbowych określających słabości dominują wskazania określone w niniejszym opracowaniu jako „główna słabość”. Podsumowując analizę zasobów kapitałowych należy stwierdzić, że udział odpowiedzi wskazujących je jako mocną stronę jest zdecydowanie niższy w stosunku do wskazań określających ten czynnik jako słabą stronę (pomijamy w tym miejscu element skali oceny określony jako czynnik neutralny, ponieważ jego znaczenie miało we wskazaniach charakter marginalny³⁾).

Płynność finansowa

Prawidłowe funkcjonowanie przedsiębiorstwa w dużym stopniu zależy od posiadanych środków na bieżące finansowanie prowadzonej działalności gospodarczej. W klasycznym rachunku wyników wszystkie należności finansowe traktowane są jednakowo. Forma i czas płatności nie są brane pod uwagę. Następuje „rozkojarzenie” terminów wpływów gotówki oraz zapadających terminów płatności na rzecz wierzycieli. Dlatego też poziom należności podlega najczęściej istotnym zmianom w czasie. Problemy te są rozwiązywane na gruncie teorii płynności finansowej. Pod pojęciem tym według Bienia⁴⁾ należy rozumieć zdolność do terminowego regulowania przez firmę zobowiązań. Ryzyko utraty płynności finansowej oznacza utratę zdolności do uzyskiwania kredytów i pożyczek. Powstaje ono nie tylko w przypadku pojawiania się strat, ale również wówczas, kiedy zostanie naruszona równowaga między terminami wpływu gotówki. Między majątkiem obrotowym a bieżącymi zobowiązaniami istnieją odpowiednie, chociaż bardzo zróżnicowane relacje. Dotyczą one sum, jak również terminów upływności pozycji aktywów i spłaty poszczególnych zobowiązań.

W badanych firmach dominujące znaczenie miały wskazania określające płynność finansową jako ich mocną stronę. W przypadku firm produkcyjnych stanowiły one 83,4% ich całkowitej liczby (był to najwyższy udział), natomiast dla przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich ukształtował się na poziomie 53,0%. Są to wartości skrajne i między nimi mieściły się wskaźniki udziału dla 5 pozostałych wariantów oceny płynności finansowej. Informacje podane w tabeli 3 jednoznacznie pokazują, że płynność finansowa stanowi według opinii badanych właścicieli (kierowników) firm mocny punkt działalności tych przedsiębiorstw.

Jednak pogłębiona analiza danych liczbowych z tabeli 3 wyraźnie pokazuje, że w ramach podanych wyżej ocen zdecydowanie większy udział mają wskazania na element oceny określony jako „istotna siła”,

Tab. 3. Płynność finansowa

Grupy firm	Elementy skali oceny										Razem liczba odpowiedzi	Ogółem liczba odpowiedzi
	Zasadnicza siła		Istotna siła		Czynnik neutralny		Mało istotna słabość		Główna słabość			
	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%		
Wieś	2	11,8	7	41,2	4	23,5	1	5,9	3	17,6	17	45
Miasto	4	14,3	13	46,4	4	14,3	6	21,4	1	3,6	28	
Utworzone do 1992 r.	2	9,5	10	47,7	3	14,3	4	19,0	2	9,5	21	46
Utworzone od 1993 r.	5	20,0	10	40,0	5	20,0	3	12,0	2	8,0	25	
Produkcyjne	2	11,1	6	33,3	3	16,7	5	27,8	2	11,1	18	45
Handlowe	1	8,3	9	75,1	0	0,0	1	8,3	1	8,3	12	
Usługowe	3	20,0	5	33,3	5	33,3	1	6,7	1	6,7	15	

Źródło: badania własne.

a więc nieco słabszy. Upoważnia to do sformułowania poglądu, że w dokonanych ocenach płynności finansowej 47 badanych przedsiębiorstw podchodzi się w sposób dosyć ostrożny do tego problemu.

Marginesowe znaczenie mają oceny typu „zasadnicza siła”. Ma miejsce wyraźna dominacja ocen o mniejszej skali mocnych akcentów. Należy również zasygnalizować dużą liczbę wskazań na płynność finansową jako istotną siłę w przedsiębiorstwach handlowych.

W zasadzie można uznać, że udział ocen traktujących płynność finansową jako czynnik neutralny w funkcjonowaniu badanych przedsiębiorstw ma zdecydowanie mniejsze znaczenie w porównaniu z omówionymi powyżej ocenami. Jedynie w przypadku przedsiębiorstw świadczących usługi wskaźnik ten wyniósł 33,3%.

Płynność finansowa jako słaba strona badanych przedsiębiorstw oceniana była w zdecydowanie mniejszym zakresie niż jako mocna strona. Najbardziej nie-

gatywnie została oceniona w przypadku firm produkcyjnych (łącznie 38,9% wskazań), natomiast w przypadku pozostałych przedsiębiorstw udział wskazań mieścił się w granicach od 13,4% (najmniejszy udział ocen negatywnych) do 28,5% (najwyższy).

Rentowność prowadzenia działalności gospodarczej

Rentowność to jeden z najważniejszych mierników oceny efektywności gospodarowania w przedsiębiorstwie. Na efektywność gospodarowania patrzymy zwykle z punktu widzenia korzyści dla danego przedsiębiorstwa oraz korzyści dla prowadzącego. Możliwa jest również analiza tego zjawiska z punktu widzenia interesów społeczeństwa. Rentowność wyraża stopień opłacalności angażowanych bądź zużywanych w przedsiębiorstwie zasobów czynników wytwórczych. Może być obliczana jedynie na podstawie danych ujętych wartościowo, ponieważ

Tab. 4. Rentowność prowadzenia działalności gospodarczej

Grupy firm	Elementy skali oceny										Razem liczba odpowiedzi	Ogółem liczba odpowiedzi
	Zasadnicza siła		Mało istotna siła		Czynnik neutralny		Mało istotna słabość		Główna słabość			
	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%	Liczba odp.	%		
Wieś	2	11,2	4	22,4	1	5,6	7	38,4	4	22,4	18	46
Miasto	1	3,6	9	32,1	1	3,6	16	57,1	1	3,6	28	
Utworzone do 1992 r.	1	4,5	5	22,7	1	4,5	12	63,8	1	4,5	22	47
Utworzone od 1993 r.	3	12,0	6	24,0	2	8,0	11	44,0	3	12,0	25	
Produkcyjne	3	15,0	5	25,0	0	0,0	10	50,0	2	10,0	20	47
Handlowe	1	9,1	3	27,2	2	18,2	4	36,4	1	9,1	11	
Usługowe	0	0,0	4	25,0	0	0,0	9	62,5	2	12,5	16	

Źródło: badania własne.

w miernikach technicznych lub techniczno-produkcyjnych nie można ująć jedną liczbą całości nakładów i całości produkcji.

Podobnie jak w przypadku trzech wyżej omówionych czynników finansowych charakteryzujących zjawiska finansowe w badanych przedsiębiorstwach, również i w przypadku wskaźnika rentowności uwzględniamy 3 powyższe kryteria podziału analizowanych przedsiębiorstw. Tabela 4 przedstawia wyniki szczegółowych obliczeń. Dla 33,6% przedsiębiorstw położonych na obszarach wiejskich oraz 35,7% prowadzących działalność gospodarczą w mieście rentowność prowadzonej działalności gospodarczej została uznana przez właścicieli (kierowników) badanych firm za mocną stronę. W przypadku podziału firm ze względu na dotychczasowy okres ich funkcjonowania wskaźnik ten ukształtował się odpowiednio na poziomie: dla starszych firm 27,2%, natomiast młodszych 36,0%. Z kolei dla firm produkcyjnych, handlowych i usługowych wyniósł odpowiednio: 40,0%, 36,3% i 25,0%.

Przedstawione powyżej dane liczbowe jednoznacznie pokazują, że poziom rentowności w opinii respondentów nie jest czynnikiem, który wzmacnia pozycję firmy na rynku. Charakterystyczne jest, że w ocenach dominujące znaczenie mają (tab. 4) wskazania rentowności w przyjętej 5-punktowej skali jako mało istotnej siły. Na podstawie zaprezentowanych danych liczbowych można bez trudu wnioskować, że dominowały wskazania określające rentowność prowadzonej działalności gospodarczej jako słabą stronę funkcjonowania danego przedsiębiorstwa. Dla przedsiębiorstw położonych tak na wsi, jak i w mieście wskaźnik ten wynosił odpowiednio 60,8% i 60,7%, utworzonych do 1992 r. oraz od 1993 r. odpowiednio 68,3% i 56,0%. Przedsiębiorstwa usługowe uznane były za najmniej rentowne (75,0% wskazań). Dla firm handlowych wskaźnik ten wyniósł 45,5%, natomiast produkcyjnych 60,0%. W ich ramach dominujące znaczenie miały wskazania określające rentowność jako mało istotną siłę funkcjonowania tych przedsiębiorstw. Oznacza to, że podobnie jak w przypadku charakteryzowanej na początku mocnej strony również i tutaj ma miejsce raczej bardziej łagodna ocena tego czynnika finansowego.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania jednoznacznie wykazały, że czynniki finansowe stanowią istotny problem w działalności gospodarczej przedsiębiorstw. Uwzględnione w analizie 3 parametry finansowe, tj. zasoby kapitałowe, płynność finansowa oraz rentowność prowadzenia działalności gospodarczej objaśniły główne słabości w badanych firmach. Podstawowe wnioski wynikające z analizy zostały sformułowane następująco:

■ Zasoby kapitałowe podmiotów gospodarczych w Polsce stanowią słabą stronę ich działalności. W badanych firmach jedynie w ok. 30% zostały uznane za mocny punkt ich działalności. Tak więc wyniki przeprowadzonych badań jednoznacznie potwierdziły prezentowaną w literaturze prawidłowość. Z punktu widzenia racjonalizacji działań gospodarczych oznacza to, że konieczne są decyzje na administracyjnych i gospodarczych szczeblach zarządzania gospodarką

zwiększające możliwości zasilania kapitałowego przedsiębiorstw, szczególnie w obszarach śródkowowschodniej Polski. Również szerokie działania w tym zakresie powinny podejmować banki komercyjne na rzecz promocji swoich produktów.

■ W dużej grupie badanych przedsiębiorstw płynność finansowa została oceniona jako „mało istotna siła”. W regionie, w którym prowadzone były badania (są to obszary śródkowowschodniej Polski, a więc tereny o relatywnie niskim poziomie rozwoju gospodarczego) pojęcie płynności finansowej jest jednym z mniej upowszechnionych w praktyce gospodarczej terminów ekonomicznych. Szczególnie dotyczy to małych firm, które dominowały w badanej grupie. Dlatego też wyniki badań upoważniają do wyrażenia poglądu, że uwaga powinna być skoncentrowana na działaniach edukacyjnych w zakresie finansów.

■ Stopień rentowności prowadzonej działalności gospodarczej oceniony został na poziomie ok. 30% dla wszystkich uwzględnionych wariantów grup badanych przedsiębiorstw, przy czym dominujące znaczenie miały wskazania określone jako „mało istotna siła”. Oznacza to, że rentowność badanych firm kształtowała się, zdaniem respondentów, na relatywnie niskim poziomie.

dr Kazimierz Łęczycki

Zakład Agrobiznesu

Akademii Podlaskiej w Siedlcach

PRZYPISY

- ¹ B. OLZACKA, R. PAŁCZYŃSKA-GOŚCINIAK, *Leksykon zarządzania finansami*, ODDK, Gdańsk 1998, s. 92.
- ² Uogólnianie zjawisk ekonomicznych na podstawie zbyt mało liczebnej próby badawczej jest obciążone pewnym ryzykiem. Wydaje się jednak, że podjęta w niniejszym opracowaniu problematyka jest na tyle ważna i istotna, że sformułowane wnioski posiadają istotną wartość poznawczą.
- ³ Szczegółowe wyniki obliczeń, wyodrębniające 5 elementów skali oceny przedstawia tabela 1, natomiast w części opisowej opracowania dokonujemy sumowania „zasadniczej siły” oraz „mało istotnej siły” i stosujemy określenie „mocna strona”. Podobnie czynimy z określeniem „mało istotna słabość” oraz „główna słabość”, które nazywamy „słabą stroną” przedsiębiorstwa (taki sposób postępowania to oczywiście wpływ nazewnictwa stosowanego w bardzo popularnej u nas metodzie analizy strategicznej SWOT).
- ⁴ W. BIEN, *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 1996, s. 15.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BIEN W., *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 1996.
- [2] CHADAM J., *Przepływy środków pieniężnych w spółkach kapitałowych – wyniki badań*, „Przegląd Organizacji” 2003, nr 5.
- [3] KURTYS E. (red.), *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1996.
- [4] LICHTARSKI J. (red.), *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1995.
- [5] ŁĘCZYCKI K. (red.), *Przedsiębiorstwo w agrobiznesie*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2003.
- [6] OLZACKA B., PAŁCZYŃSKA-GOŚCINIAK R., *Leksykon zarządzania finansami*, ODDK, Gdańsk 1998.
- [7] SIERPIŃSKA M., JACHNA T., *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- [8] STRUŻYNA J., *Obrazy kapitału całkowitego firmy*, „Organizacja i Kierowanie” 2002, nr 1.
- [9] TKACZUK M., DĘBNIEWSKA M., *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo ART, Olsztyn 1998.
- [10] ZBROJA A., *Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w okresie transformacji gospodarczej – zmiany strukturalne*, „Przegląd Organizacji” 2003, nr 7/8.